

AĞ ORTAMINDAKİ TÜRKÇEYE GENEL BİR BAKIŞ

Osman KABADAYI

Özet

İnternet, Türkçe adlandırmayla genel ağ, bütün dünyayı kapsayan bir iletişim ağıdır. Bu ağ sayesinde dünyanın öbür ucundaki bir bilgi, en kısa yoldan elimize ulaşabilmektedir. Bu iletişim ortamının bize sağladığı sayısız faydaların yanında, olumsuz yönde diyebileceğimiz bazı etkileri de bulunmaktadır. Meseleye Türkçe açısından baktığımızda, genel ağın yavaş yavaş Türkçeyi etkisi altına aldığı görülmektedir.

Genel ağın bizlere sağladığı sayısız faydaları yadsımamakla birlikte bu çalışmada, genel ağ ortamında Türkçeye özgü karakterlerin kullanılmaması sonucu meydana gelen bazı sorunlar ortaya konulmuş, genel ağdaki Türkçe içerikli sayfalarda yabancı kökenli kelimelerin, terimlerin yerine bunların Türkçelerinin türetilmesi ve kullanılması gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Anahtar Sözcükler: İnternet (genel ağ), Türkçe, Türkçe karakterler, yabancı kökenli kelimeler ve terimler.

AĞ ORTAMINDAKİ TÜRKÇEYE GENEL BİR BAKIŞ

Osman KABADAYI

I. Türkçe Karakter Meselesi

İnternet, Türkçe adlandırmayla genel ağ, bütün dünyayı kapsayan bir iletişim ağıdır. Bu ağ sayesinde dünyanın öbür ucundaki bir bilgi, en kısa yoldan elimize ulaşabilmektedir. İngilizce kökenli *inter* “arasında” ve *net* “ağ” sözcüklerinden oluşan *internet* sözcüğü, “dünya üzerindeki milyonlarca bilgisayarı birbirine bağlayan dev ağ” anlamına gelmektedir ve bu söze karşılık olarak *Yabancı Kelimelere Karşılıklar*¹ adlı eserde *genel ağ* sözcüğü önerilmiştir. Oktay Sinanoğlu da *internet* için *örütbağ* sözünü önermişti (Sinanoğlu 2000: 107).

Son yıllarda genel ağ (internet), insan yaşamını o derece etkiledi ki eğitimden, bankacılık sektörüne; sınav sonuçlarını öğrenmekten, sanal ortamda tanışıp evlenmeye kadar birçok açıdan internet, hayatın vazgeçilmezleri arasında yerini buldu. Hatta günümüzde Hollânda gibi bazı Avrupa ülkeleri, devlet memurlarını evlerinde istihdam ederek memurların devlet işlerini genel ağ ortamından yürütebilmelerine imkân tanıyan bir projeyi hayata geçirmeyi başardı (Sağiroğlu 2001: 23).

Bütün bunların yanında genel ağ, çeşitli dünya dillerini de etkilemeye başladı. Gözlemlediğimiz kadarıyla son yıllarda Türkçe de bu etkileşimden payını fazlasıyla almaktadır. Genel ağın bizlere sağladığı sayısız faydaları yadsımamakla birlikte çalışmanın bu bölümünde, genel ağ ortamında Türkçeye özgü karakterlerin kullanılmaması sonucu meydana gelen bazı sorunlar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Türkçe Algısının Yavaşlaması

Genel ağ dilinde ilk dikkati çeken özellik, İngilizce sözcüklerin İngilizce karakterlerle (*analog, billboard, chat, download-card, e-mail, hacker, hyperlink, multimedia, user, wap* vb.) ve çok yoğun olarak kullanılmasıdır. Ayrıca yeni kavramları karşılamak üzere oluşturulan söz öbeklerinde de (*chat odası, dial-up abonelik, e-mail adresi, interaktif alışveriş, receive komutu, superonline shopping, web adresi, world wide web* vb.) aynı durum gözlenmektedir.² Genel ağ ortamında Türkçe içerikli ağ sayfalarının tüm içerikler arasında çok az bir yer tuttuğu da göz önüne alınırsa³, ne yazık ki birçok Türkçe içerikli sayfada Çç, Ğğ, İı, Öö, Şş, Üü gibi Türkçeye özgü karakterler kullanılmamaktadır. Elbette bütün Türkçe içerikli sayfalarda Türkçe karakterlerin kullanılmadığını söyleyemeyiz. Fakat bazı Türkçe ağ sayfalarında Türkçe karakterler hiç kullanılmadığı gibi, bazı ağ sayfalarında da Türkçe karakterler yabancı dillere (özellikle İngilizceye) ait karakterlerle birlikte kullanılmaktadır. Bu şekilde hazırlanmış sayfalar okuyucu tarafından okunduğunda da beynin Türkçe algısı yavaşlamakta, okunan metnin anlaşılması oldukça güç bir hâl almaktadır. Şimdi genel ağdan aldığımız örnek bir metnin konuyu açıklamaya çalışalım:

“*Türkiye’deki kultur fakirlighinin en onemli sebebi Türkiye’nin Sovyetler gibi, fakat daha koksuz, bir ideoloji devleti olması. Dushuncenin, konushmanin yasak oldughu bir ulkenin ne shiiri, ne sanati, ne ticareti, ne sanayii, ne de istikbali olur. Boyle ulkelerden shairler deghil shiirciler, dushunenler deghil dushunceceler, yazarlar deghil yazicilar chikar. (Bu meyanda bir iki sene once galiba Doing Business Around the World adli bir kitabın Türkiye bolumun de Turk ish adamlarinin analizlerini okumushtum. Hich shanslari yok. Türkiye’nin israrla verdighi chagh dishi eghitim, hayat boyu kostek!)*...”⁴

¹ *Yabancı Kelimelere Karşılıklar*, <http://www.tdk.gov.tr>

² “İnternette Türkçe Kullanımı”, <http://www.dilimiz.gen.tr>

³ 07.04.2003 tarihinde Türk Dil Kurumu tarafından düzenlenmiş olan “Türkiye’de İnternet’in (Genel Ağ) Onuncu Yılında İnternet ve Türkçe” konulu açık oturuma konuşmacı olarak katılan Nevzat Basım, internette Türkçe içeriğin tüm içerikler arasında binde dört oranında olduğunu ifade etmiştir.

⁴ <http://www.eurasianet.org/resource/cenasia/hypermail/200005/0101.html>

Yukarıdaki metinde de görüldüğü gibi Türkçeye özgü ve yıllardan beri kullanılagelen bazı harfler değişmiş durumdadır. ö'ler o ile; ı'lar i ile; ü'ler u ile; ş'ler sh ile; ç'ler ch ile; ğ'ler gh ile belirtilmiştir. Türkçe karakterlerin yerine kullanılan bu karakterler tamamen yabancı dillere özgüdür ve bizim alfabemizde bu şekliyle yer almamaktadır. Bu karakterlerin kullanıldığı yazıları, dinlerken algılayamama bir tarafa, okurken bile algılamak ve ne yazdığını kestirmek oldukça zor bir iştir. Örneğin, yukarıdaki yazıda da geçen “chagh” kelimesiyle, “çağ” kastedilmiş ama öylesine ilginç bir şekilde yazılmış ki anlamakta güçlük çekmemek neredeyse imkânsızdır. Aynı şekilde “dishi” kelimesi, “dişi” olarak anlatılmaya çalışılmış fakat kelime, bu yazımıyla tek başına düşünüldüğünde “diş” kelimesinin iyelikli kullanımı olan “onun dişi” kavramını da çağrıştırmaktadır. Biz elbette bütün kelimeleri bu şekilde incelemeyeceğiz. Fakat görüldüğü gibi Türkçeye özgü karakterlerin kullanılmaması ve onların yerine başka işaretlerin tercih edilmesi, yazıları okurken beynin Türkçe algısını son derece yavaşlatmaktadır. Genel ağ ortamından aldığımız bir başka örnek metinde de aynı türden kullanımların olduğu görülmektedir:

“Benim adim John Smith, ama bana Can Simidi diyorlar buralarda... Seattle, Amerika'nin kuzeyinde, ish ve kent yapisi olarak küçük bir New York'tur. İyi bildihim dort-besh dilden biri Turkche sayilir, iyi konushurum, ama pek yazamiyorum, imla hatalari ichin beni forgive me -yani affedersiniz-. Turklerle anlamakta chok zorluk chekmiyorum, ama Turkleri anlatmakta zorluk chekiyorum. Yanlish anlamayin, opusherek selamlashmalari ya da yerel adetler dehil, anlamadihlarim, baska seyler... Teknoloji bolumune yonetici olarak geldihim shirkette ilginch sheyler goruyorum. Ornek olarak, time management zaman yonetimi semineri duzenliyoruz shirkette. Ilginc bir sekilde herkes zamansizlikten sikayet ederek gitmiyor seminere. ...ama yine ilginch bir sekilde degisim istemiyorlar. Degisim onlar ichin bir challenge degil, yani...”⁵

Bu metinde ilk dikkati çeken özellik, kullanılan karakterlerin aynı paralellikte gitmemesidir. Örneğin, yazıda geçen “ish, besh, konushurum, opusherek, sheyler” gibi kelimelerin okunuşunda çıkan “ş” sesi, “sh” olarak yazılmış, aynı paragrafta “baska, seyler” gibi kelimelerin okunuşunda çıkan “ş” sesi ise, “s” karakteri ile belirtilmiştir. Aynı durum, “ç” sesi için de geçerlidir. Yine aynı metinde geçen “ilginch, chok, Turkche, ichin” gibi kelimelerde bu ses “ch” ile belirtilmiş; “Ilginc” kelimesinde “c” ile, “kuçuk” kelimesinde ise asıl hâliyle yani “ç” ile belirtilmiştir. Yazıda dikkate değer bir diğer durum ise, “ğ” sesinin farklı kelimelerde farklı karakterlerle ifade edilmesidir. Bu ses, “bildihim, dehil, geldihim” kelimelerinde “h” ile, “degisim, degil” kelimelerinde ise “g” ile yazılmıştır. Bir yazı içerisinde aynı ses değerine sahip karakterleri farklı şekillerde vermek, Türkçenin ses yapısına uymadığı gibi metni okurken anlamayı da zorlaştırmaktadır. Oldukça geniş bir kitleye sesini duyurabilen genel ağ ortamında böyle yazıların giderek çoğalması, ilerleyen yıllarda yazı geleneğimizin bozulması gibi istenmeyen sonuçları da beraberinde getirebilir. Bu nedenle sanal ortamdaki yazılarda Türkçeye özgü olmayan karakterlerin kullanılmaması ve bu tür kullanımların yaygınlaştırılmaması gerekmektedir. Şükrü Halûk Akalın, bir yazısında konuyla ilgili olarak asıl üzerinde durulması gerekenin; Türkçe veya Türkçeleşmiş sözlerdeki x, w, q harfleriyle veya dj, sh, ch, gibi harf öbekleriyle yazma eğiliminin artması olduğunu, bu harf öbekleriyle yazılar kaleme alınmanın Türk yazı geleneğini bozabileceğini, yıllardır taksi, kalite, kalifiye, vatman, viski, vagon biçimlerinde yazdığımız sözlerin yazılışlarında farklılıkların ortaya çıkabileceğini, bu harflerin öğretilmesi sırasında da ister istemez yabancı sözlerin örnek gösterileceğini ve böylece dilimizdeki yabancı öğelerin artmasına yol açılacağını söylemektedir (Akalın 2002: 13). Genel ağ ortamında bahsedilen şekillerde yazıların bulunması, yabancı dil hayranlığının ve özentinin bir yansıması olarak da değerlendirilebilir. Bunun yanı sıra Türkçeye özgü harflerin Lâtin-1 karakter kodları içinde yer almaması, Türk dünyasında ortak alfabe kullanılması düşüncesini de güç durumda bırakmıştır. Bu sebepten dolayı bazı Türk cumhuriyetlerinde ç yerine ch, ş yerine sh harfleri kabul edilmiştir (Akalın 2003: 356). Bu, bahsettiğimiz durumların dışında tutularak değerlendirilmelidir.

Şunu da belirtmek gerekir ki özellikle bazı kişiler e-posta mesajlarında Türkçe karakterleri kullanmıyorlar. Bunun nedenini ise, “benim bilgisayarımda görülen Türkçeye özgü işaretler, başkasının bilgisayarında görülemeyebiliyor. Bu da insanın okuma zevkini yok ediyor” şeklinde açıklıyorlar. Gerçekten de kullandığınız bilgisayarda Türkçe yazılım kodu yoksa size gelen iletiler okunmaz bir hâl alıyor. Fakat bunun da kolayı var; kişisel bilgisayarımıza Türkçe karakterleri gösteren programı başlangıçta bir kez yüklediğimiz zaman yazılarımızda rahatlıkla Türkçe karakterleri

⁵ <http://www.milliyet.com.tr/ozel/isyasam/000716/haber/2.html>

kullanabiliriz ve gelen iletileri de gönül rahatlığıyla okuyabiliriz.⁶ Ancak birçok ağ (web) sayfasının adresini adres çubuğuna yazarken Türkçe karakterleri şu an için kullanamamaktayız; ama ilerleyen yıllarda bu sorunun da giderileceğini ümit ediyoruz. Nitekim Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetindeki bilim adamları bu konuda bazı çalışmalarda bulunmuş ve başarılı olmuşlardır (Akalin 2002: 12).

“Türkçe”den “Turkche”ye

Genel ağ (internet) ortamındaki yazıların bazıları öyle tuhaf karakterlerle yazılıyor ki insanın ilk bakışta, bu yazıların dilinin Türkiye Türkçesi olduğuna inanası gelmiyor. Her şeyden önce yazı yazma ve imlâ bir gelenektir. Bu gelenek, nesiller boyu devam eden bir süreci kapsar. Dilde doğruların olduğu kadar, yanlışların da bulaşıcı olduğu hatırdan çıkarılmamalıdır. Ağ ortamında farklı karakterlerle yazılan yazıların çoğalması, bahsettiğimiz yazı geleneğini olumsuz yönde etkileyebilir. Bu yüzden kişisel ağ sayfalarında veya genel ağda yer alan yazılarda Türkçenin güzelliğine gölge düşürecek bir tutumun olmaması gerekmektedir. Çünkü ilerleyen yıllarda genel ağ da dediğimiz internet, güzel Türkçemizin gelecek nesillere aktarılmasında etkin bir rol oynayacaktır.

Ağ ortamından alınan aşağıdaki cümlelerden hareketle konuya bakış açımızı belirlemeye çalışalım:

“...Her tarafta Turkche konushuluyor. Tabii siz Ruscha konushmaya bashlarsaniz, o bashka. Turkiye'ye okumaya gelen Azerbaycan ve Ozbekistan Turkleriyle taniship konushtugunuz zaman da goruyoruz. Bir cogu Ruschayi sadece anliyor, ama konushamiyor... Bu konuda bir cok shey soylenebilir ancak bence bu kadari yeterli. Ilgilenenler, Azerbaycan'daki Ruscha okullarin sayisini ve orada okuyan ogrencilerin etnik yapısına baksinler...”⁷

Yukarıdaki metinde yine farklı karakterlerle yazma eğiliminin olduğunu görmekteyiz. Öte yandan bu karakterlerin kullanıldığı yazılar seslendirildiğinde Türkçenin fonetiğine uygun olmayan durumlar da ortaya çıkmaktadır. Meselâ; bazı kelimelerde Türkçenin kalınlık-incelik uyumunun, normalden farklı olarak kullanılan karakterlere göre değiştiğini görmekteyiz. Yukarıdaki metinde geçen “baksinler” gibi bir kelimenin yerine “baksınlar” kullanılmalıydı. Kelimede “i” yerine “ı” kullanılınca, sona gelen ek de “+lar” değil, “+ler” olmuştur. Yine “yapısına, bashlarsaniz, okullarin” gibi kelimelerde de aynı durum söz konusudur. Bu tür kullanımların olduğu yazılarda zihin, kelimelerdeki kalınlık-incelik uyumunu takip etmekte güçlük çekmektedir.

Kısacası genel ağ, her yaştan ve her meslek grubundan insana hitap ettiği için genel ağdaki yazılarımızda dilde karmaşaya yol açacak kullanımlara meydan vermemeliyiz. Söz gelimi, ç yerine ch veya c, ş yerine sh veya s, ğ yerine gh veya g, j yerine dj, v yerine w gibi harflerle yazmak dilimize bir katkı sağlamayacağı gibi dilde karmaşaya yol açar. Genel ağdaki birçok yazıda v yerine w kullanıldığını görmekteyiz. w harfi bizim alfabemizde olmayan bir harftir ve bu nedenle de alfabemizde bulunmayan harflerle yazılar yazmamamız gerekir. Ancak bu harfi İmlâ Kılavuzumuzda da “walkman” ve “western” kelimelerinde görmekteyiz (TDK 2000: 451). Kişisel kanaatimiz ise w harfinin bulunduğu bu kelimeleri de “valkman” ve “vestern” şeklinde yazmak yönündedir.

Günümüzde Ruslar, bir Amerikan firması olan “Mc Donald’s”ın reklâmını bile kiril harfleriyle yazmışlardır. Türkiye’de ise, birçok kuruluşta ve özellikle genel ağda İngilizcenin yoğun bir baskısını görmek mümkündür. İngilizce kelimelerin dilimize gümrüksüz bir şekilde girmesi yetmiyormuş gibi bir de imlâda Türk alfabesinde olmayan, yabancı dillerin kendine özgü seslerini yansıtan harfler kullanılmaktadır. Yazı birliğimizin bozulmaması açısından bu türden kullanımların önüne geçmekte fayda vardır. Sosyologlar, İngilizcenin birçok ülkede baskın olmasını ve dilleri geniş çapta etkilemesini küreselleşmeyle birlikte gelen bir kültür çatışması olarak nitelendirmektedirler.

Şekil Güzelliğinin Bozulması

Genel ağda Türkçe karakterlerin kullanılmamasının yol açtığı sorunlardan biri de yazılardaki biçim güzelliğinin ortadan kalkmasıdır. Her yazının kendine özgü bir biçimi, o biçimin de kendine has bir güzellik yönü vardır. Genel ağdaki bazı yazılarda şekil güzelliğine gereken önemin verilmediği açıktır. Bu tip yazılar, hem insanın okuma zevkini yok etmekte hem de biçim güzelliğinin bozulmasına sebep olmaktadır. Kimi zaman yazılara verilen şekiller olsun, kullanılan karakterler olsun, özentisiz bir

⁶ Bk. Aydın Köksal, “İnternet Türk Diline Zarar mı Veriyor, Yarar mı Sağlıyor?”, http://www.dilimiz.gen.tr/makaleler/a_koksal_internet.html

⁷ <http://www.eurasianet.org/resource/cenasia/hypermail/200102/0029.html>

uğraşın yansımaları olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanın okuma arzusunu kamçılması bakımından genel ağdaki yazılarda biçim güzelliğine ve karakter seçimindeki titizliğe önem verilmesi gerekmektedir.

“... *Sonra saGIna, soluna ve de onune bakacak. Kapıda diGer bekleyenler, Ukrayna, Rusya, Beyaz Rusya ortalıGa doluŞmuŞlar, hatta Türkiye'nin de biraz onundeler. Ama artık kapılar kapanmıŞ, yeter denmiŞ. 50 bin kişilik stada 100 bin kişi koyamazsInIzki. BazılarInIn torunlarInIn torunlarIna anlatacaklarI çok Şeyler olacak...*”⁸

“... *FRP'nin achilimi nedir? nedir (tmm biliorum, bi daa yapmicam) FRP achilimi shudur yani FANTASY ROLE PLAYING dir yaniii Fantazi Rol Yapmadir yaaaannni Dushsel Canlandırma Yapmadir (OLEEE) Evet de bu nedir? ...*”⁹

Genel ağ sayfalarından örnek olarak alınan yukarıdaki cümlelerde, şekil bakımından hiçbir özentiyeye yer verilmediği görülmektedir. Bununla birlikte yer yer ağız özellikleri de yazıya aksettirilmiştir. Bu tür yazı biçimleri, metni anlamayı zorlaştırdığı gibi şekil bütünlüğünün de bozulmasına yol açmaktadır. Bu nedenle genel ağdaki yazılarımızda elimizden geldiği kadarıyla Türkçe karakter kullanmaya gayret etmeliyiz. Ancak şunu da vurgulamak gerekir ki, bazı diz üstü bilgisayarlarda ve özellikle avuç içi bilgisayarlarda Türkçeye özgü olan birkaç harf tanınmamaktadır. Dolayısıyla bu bilgisayarlarda Türkçe karakterler kullanılamamaktadır.

Sözcüklerin Manasını Değiştirme

Türkçe karakterler kullanılmadığı zaman, bazı kelimelerin ilk okunduğunda hangi anlamda kullanıldığı fark edilememektedir. Türkçe karakter kullanılmayan ağ kümelerinde birtakım kelimelerin anlamlarını ancak cümle içindeki seyrinden anlayabilmekteyiz. Örneğin, Türkçe karakter kullanılmamış bir yazıda “*kul olmak*” olarak geçen bir kullanımı biz, cümleyi bir tarafa bıraktığımızda, iki şekilde algılayabiliriz: Bunlardan birisi, “(birine) köle olmak, tam bir doğruluk ve özveri ile bağlanarak, bütün isteklerini yerine getirmeye hazır olmak ya da (bir şeye) aşırı derecede bağlanmak, boyun eğmek” anlamıdır. Diğer şekildeki algılama ise, “kül olmak, bütünüyle yanmak” anlamıdır. Yani metne ilk bakıldığında, bazı kelimelerde Türkçe karakterler kullanılmadığı zaman, kelimelerin görüldüğü anlamla ifade etmek istediği anlamı farklılaşabilmektedir. Bu da sorunun bir başka boyutunu oluşturmaktadır. Aşağıda, bahsettiğimiz sorunun bir örneğini görmekteyiz:

“... *Ergenlikte cocuga, bagimsiz yasam arkadas iliskileri, kabul gorme ve ergenin kendini oldugu gibi kabul etmesine donuk psikolojik yardimlar gereklidir... Ornegin sikca yapilan hatalardan biri sudur...*”¹⁰ Bu cümlelerdeki altı çizili kelimeler, ilk okunduğunda başka bir anlamı da çağırabiliriz. Türkçe karakterler kullanılmamış bu metinde geçen *oldugu* kelimesi, Türkçe karakterler kullanılmadığından “öldüğü” olarak da algılanabilir. *Donuk* sözcüğü ise bu şekildeki kullanımıyla ilk bakıldığında “parlaklığı olmayan, mat” anlamını çağırır. Fakat kelime, gerçekte “dönmüş, çevrilmiş, yönelmiş” anlamında yani “dönük” şeklinde kullanılmak istenmiştir. Diğer bir altı çizili kelime olan *sudur* ise, şu hâliyle içilecek madde olan “su”yu da düşündürmektedir fakat cümlede bu anlamda kullanılmamış, “şudur” demek istenmiştir.

Kısaca şunu söyleyebiliriz: Genel ağdaki yazılarımızda Türkçeye özgü harfleri kullanmazsak, yazılarımız okunduğu zaman, bazı kelimelerin anlamlarında çağrışım karışıklıklarına sebep olabiliriz. Bu nedenle genel ağ ortamındaki yazılarda veya yazışmalarda Türkçe karakter kullanımının yaygınlaşması gerekmektedir.

Yeni Bir Yapma Dil: *İnternet Esperantos*

Bilindiği gibi Esperanto, bir çeşit yapma dildi ve yapma dillerin en ünlüsü idi. Günümüzde, genel ağdaki bazı söyleşi sayfalarında şöyle bir dolaştığımız zaman sembollere, konsonantlara fazlaca yer verilen, âdeta internet esperantos diyebileceğimiz yeni bir yapma dilin oluştuğunu görebiliriz.

Genel ağda bir söyleşi (chat) sitesine girdiğiniz zaman farklı bir takma adla söyleşiye katıldıysanız, oradaki insanlardan size ilk yönelilecek kısaltma ifadelerinden birisi *asl?* olacaktır. *Asl*, İngilizce *age* (yaş), *sex* (cinsiyet) ve *location* (yer, konum) adlarının kısaltması olup; yaşınızı, cinsiyetinizi ve söyleşiye hangi şehirden katıldığımızı öğrenmek için sorulan sembolik bir ifadedir. Bu

⁸ <http://www.yenihayat.org/>

⁹ <http://www.fortunecity.com/skyscraper/memphis/1046/frp.htm>

¹⁰ http://www.sanalpsikolog.com/body_cocuk_psikolojisi.html

kullanım sanal âlemdede sohbet eden, sanal arkadaşlıklar edinmeye çalışan hemen herkes tarafından bilinir. Genel ağ ortamında böyle ifadelere konuşmayla yazı birbirini sıkıştırdığı ve yazı yazmak, konuşmaya nazaran daha fazla zaman kaybına neden olduğu için başvurulmuş olsa gerektir. Sadece genel ağda değil, bilişim sektörünün hayatımıza kazandırdığı ve yaşamımızın âdetâ vazgeçilmez bir parçası hâline gelen cep telefonlarında kısa mesaj yazarken de kısaltmalara ve sembollere sıkça başvurulduğu görülmektedir. Hatta bugün piyasada *Cep Mesaj Kısaltmalar Sözlüğü* adı verilen küçük bir sözlük de bulunmaktadır.

Şimdi, genel ağdan alınan bu sembolik işaretleri ve kısaltmaları görelim:

“... *su anda derekoy kutup bolgesi gibi donacaza burda mantara bile gidemedik duru durus :o)))* ...”¹¹

“... *Cok tsk ler.... ankara dönüşü rahatsızlık veririm artık... ista gelebilsem yapacağım çok şey var da... bende etilerdeyim unutmadan... benimde dostlara ikram edeceğim bir kahvem bulunur... sadece falcı yok cevremde :))))* ...”¹²

“... *:)))) Yasadin mi doya doya yasicaksın, taaaaa iliklerinde hissedeceksin sevgiyi. dimi abim :P* ...”¹³

“... *Slm ben 18 yaşında bir bayım gerçek dostluğu arayanların msjlarını bekliyorum...*”¹⁴

Yukarıda yer alan örnek cümlelerde de görüldüğü gibi yazılarda bazı semboller kullanılmıştır. Dikkat edilirse yazı yazıldıktan sonra komik bir şey anlatılırken ya da yazan kişi, o anki durumunu yazıya aksettirirken tebessüm eder gibi :-)) ya da :o)) işaretlerinden birini kullanmıştır. Verilen örneklerde dikkati çeken bir başka husus ise, sanki komik bir durum karşısında dil çıkaran bir adamı andıran : p işaretinin kullanılmış olmasıdır. Bunun yanı sıra yazıların genelinde imlâ hususiyetlerine dikkat edilmediğini ve ağız özelliklerinin kullanıldığını da görmekteyiz. Ayrıca “selam” yerine “slm”, “İstanbul” yerine “ist”, “teşekkür” yerine de “tsk” kısaltması kullanılmıştır. “mesaj” kelimesinin kısaltmasını ise İngilizcedeki *message*nin kısaltması gibi “msg” şeklinde görmekteyiz. Elbette bunların sayısını çoğaltmak da mümkündür. Konuyla ilgili olarak Ece Temelkuran, bir köşe yazısında şunları ifade etmektedir:

“... *Bir tür ‘dicitil hiyeroglif’ yaratılıyor artık. Sözcükler ve anlamları e-mail’ler, telefon mesajlarıyla işaretlerin içine sıkıştırılıyor. Türkiye dilsiz kalıyor, ötesi var mı?(...) Cep telefonlarının internetin yarattığı ‘yeni çağ hiyeroglifi’ var şimdi. Uzun aşk mektuplarını kimsenin ne okumaya ne yazmaya vakti olduğu için ve herkes tepesinde ‘yaptığı’ ilişki sayısını gösteren bir scoreboard’la dolaştığı için artık ‘iletisimler’ aradan sesli harfleri çıkarılarak kısaltılmış mesajlar yolluyor birbirine: ‘Sn Svyrm!’ ya da cep telefonundaki işaretleri yan yana dizerek gül resmi yapıp, sevgilisine ‘dicitil gül’ salıyor adamlar. Kahkaha ile güldüğünü anlatmak için :-D, ağzım mühürlü demek için :-X yazıyor ekrana...*” (Temelkuran 2001: 4).

Bizce geleceğin Türkçesi, bilişim Türkçesi olacağından genel ağdaki yazılarımızda ve yazışmalarımızda bu bahsettiğimiz ifadelere yer vermemeli ve genel ağda Türkçeyi en güzel biçimiyle kullanmalıyız. Şu hâliyle ağ ortamındaki Türkçenin bazı sorunlarının olduğu bilinen bir gerçektir. Ancak, biz genel ağdan doğru düzgün yararlanmayı bilirsek, bu sanal ortamın Türk diline büyük ölçüde fayda sağlayacağı da şüphesizdir.

Netice itibarıyla, karakterlerle ilgili bahsedilmeye çalışılan bu problemlerin oluşmasına sebep olmamak için kişisel bilgisayarlarımızda Türkçe karakter setini (ISO) kullanmamız gerekmektedir. Bununla birlikte genel ağda Türkçe karakter kullanımını da yaygınlaştırmaya çalışmalıyız.

Son olarak, Sabancı Üniversitesi’nin ağ sayfasında ücretsiz kullanıma sunulan iki tür yazılımdan da bahsetmek yerinde olacaktır: “Yazım Türkçeleştirme Programı” ve “Türkçe Karakter Temizleme Programı”¹⁵. Bu programlardan ilki, Türkçe karakterler kullanılmadan yazılan bir yazıdaki karakterleri Türkçeleştirmekte; diğeri ise Türkçe karakterlerle yazılmış bir yazıda bulunan bütün Türkçe karakterleri ayıklayarak Türkçe karakter kullanılmayan bilgisayarlarda karşılaşılabilecek sorunları

¹¹ <http://www.deryarder.com/gaestebuch/eskikayitlar1.html>

¹² <http://www.balkay.net/duvar.asp?syf=26>

¹³ <http://www.turkservers.com/forumlar.php3?forum=22&konuid=7>

¹⁴ <http://www.kanald.com.tr/v4exe/sms/index.asp?s=rumuzlar&rsn=144>

¹⁵ <http://www.hlst.sabanciuniv.edu/TL>

çözmektedir. Elbette, bu yazılımlar Türkçe için geçici bir çözüm ortaya koymuştur. Dileğimiz, geleceğin Türkçesi olan genel ağ Türkçesinde daha önce bahsettiğimiz sorunlarla karşılaşmamaktır.

II. Yabancı Kelime Meselesi

Genel ağ (İnternet), modern çağın en hızlı iletişim araçlarından biri olmakla beraber bilginin de depo edilebildiği sanal bir ortamdır. Böyle bir ortamda istediğimiz zaman, istediğimiz yerde, istediğimiz bilgilere çabucak ulaşabilme imkânına sahibiz. Genel ağ yardımıyla birçok konu hakkında haberler takip edilebilmekte, elektronik posta (elmek) aracılığıyla karşılıklı yazışmalar ve her türlü bilgi kaynağı alışverişi olmakta, eğitim yapılabilmekte, kütüphane dokümanlarına ve kataloglarına ulaşılabilir (Sezgin 2004: 110). Oldukça geniş bir kitleye sesini duyurabilen genel ağın olumlu yanları saymakla bitmez. Bununla birlikte genel ağın olumsuz yanları ya da sınırlılıkları da yok değildir.

Genel ağın (internetin) çeşitli dünya dillerini etkilemeye başladığı bilinen bir gerçektir. Türkçe de genel ağdan etkilenen diller arasında yerini almaktadır. Bu etki, değişik şekillerde olabilmektedir. Mesele, Türkçe açısından ele alındığında durumun pek de iç açıcı olmadığı söylenebilir. Çalışmanın bu bölümünde ise, ağ ortamındaki Türkçe içerikli sayfalarda yabancı kökenli kelimelerin, terimlerin yerine bunların Türkçelerinin türetilmesi ve kullanılması gerekliliği üzerinde durulacaktır.

Yabancı Kökenli Bilgisayar ve Genel Ağ Terimleri

Gözlemlediğimiz kadarıyla Türkçe içerikli genel ağ sayfalarının büyük bir bölümünde gereğinden fazla yabancı kökenli kelime ve terim kullanılmaktadır. Bu da dil kirlenmesi gibi birtakım olumsuz sonuçları beraberinde getirmektedir.

Şu anda yer yüzünde konuşulmakta olan bütün diller, başka bir dilden kelime almıştır veya başka bir dile kelime vermiştir. Yani hiçbir dilden etkilenmeyen, kelime almayan saf bir dilin varlığından söz edilemez. Dillerin kelime alıntılarını iki şekilde olabilir. Temelinde öğrenmenin yer aldığı alıntılara *bilgi alıntıları* denir. Bir de, genellikle bilgi ve öğrenme dışında; siyasî ve iktisadî üstünlük, yönetici-yönetilen ilişkisi, özentî ve modalaşma gibi konularla ilgili alıntılar vardır. Bu tür alıntılara da *özentî alıntıları* denilmektedir (Karaağaç 2002: 97,98). Konuyla ilgili yaptığımız genel araştırma gösteriyor ki, genel ağ kanalıyla dilimize giren kelimeler, terimler daha çok ikinci gruba girmektedir. Tarihî dönemlere baktığımızda, Türkçenin değişik dillerden etkilendiği ve değişik dilleri etkilediği görülmektedir. Dilimizin tarihî dönem içerisinde en fazla etkilendiği dillerin başında Arapça ve Farsça gelmektedir. Ancak, Arapça ve Farsçadan alınan kelimeler genellikle bir ihtiyacın sonucunda dile girmiştir. Elbette bu dillerden özentî alıntıları dediğimiz alıntılar da yapılmıştır fakat bu özentî alıntıları zaman içerisinde dilden atılmışlardır. Son dönemlere gelindiğinde ise, Türkçede batı kökenli yabancı sözcüklerin sayısında artış olduğu görülmektedir. Türkçeye girmiş batı kökenli yabancı sözcük sayısının ortalama 10000'e yakın olduğu düşünüldüğünde, bu sözcüklerin %70'inden fazlasının Fransızcadan geçen kelimeler olduğu görülür (Korkmaz 2003: 124). Oysa, genel ağ aracılığıyla Türkçeye geçen yabancı kaynaklı kelimelerin başında ise İngilizce kelimeler yer almaktadır. Bu durumu İngilizcenin Türkçe üzerindeki son zamanlarda görülmeye başlanan yoğun baskısıyla açıklamak mümkündür.

Sadece genel ağ değil, bilişim sektörünün diğer ürünleri de dili büyük çapta etkilemektedir. Bu ürünler aracılığıyla özentî alıntıları yapıldığı gibi, hiç şüphesiz bilgi alıntıları da yapılmaktadır. Konuya bilgisayar dünyası açısından yaklaşıldığında, bilgisayar ve daha sonra internetle ilgili sözlerin dilimizde zamanla arttığı, bilgi alıntılarıyla birlikte özentî alıntılarının da yaygınlaştığı ve dilde zamanla özentî alıntılarının, bilgi alıntılarında daha çok yer tuttuğu görülmektedir. Bugünkü bilgisayarların atası sayılan ve büyüklüğü bir odayı kaplayan ilk bilgisayarın 1960'lı yıllarda ülkemize gelmesiyle dilimiz *elektronikbeyin* sözüyle tanışmıştı. Kişisel bilgisayarlar yaygınlaşana kadar dilimize bilgisayarlarla ilgili pek fazla söz girmedi. Ancak, kişisel bilgisayarlar, genel ağ, cep telefonları yaygınlaştıktan sonra çok fazla terimle, sözle karşı karşıya kalındı. Başlangıçta *disk, disket, monitör, klavye* gibi birkaç sözle sınırlı olan alıntılama, bilişim teknolojisinin gelişmesi ve yaygınlaşmasıyla giderek arttı. Donanım ve çeşitli yazılımlarla ilgili terimler de dilimize girmeye başladı (Akalin 2002: 473). Elbette böyle bir durumun oluşmasında bilişim teknolojisinde üretici değil, tüketici bir toplum görünümü arz etmemizin rolü büyüktür. Bu nedenle yeni yeni bilişim terimleri, olduğu gibi dilimize girmektedir. Yabancı kökenli bilişim terimlerinin, özellikle de İngilizce sözcüklerin baskısı sadece Türkçeye sınırlı değildir. İngilizce, diğer dünya dillerini de etkilemekte,

bazı ülkeler dillerini bu etkiden korumak için çeşitli çözümler üretmektedirler. Örneğin, son zamanlarda Fransız hükümeti bütün bakanlıklarda, belgelerde, yayınlarda ve ağ sayfalarında *e-mail* sözcüğünün kullanılmasını yasaklamış; İngilizce sözcüklerin Fransızcaya girmesini engellemeye çalışan Kültür Bakanlığı, *e-mail* yerine Fransızca *posta* anlamına gelen *courriel* sözcüğünün kullanılması gerektiğini söylemiştir.¹⁶ Bu anlamda biz de, ülkemizde Türkçenin yanlış ve bozuk kullanılması karşısında, dilin kullanımıyla ilgili kuralsızlıkları giderebilecek birtakım yasal düzenlemelere gidilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Çünkü Türkçe, bizim en önemli kültür değerimizdir.

Günümüzde genel ağ ortamında, gündelik dilde kullanılmayan çok sayıda yabancı kaynaklı kelime ve terim kullanılmaktadır. Bu yabancı kaynaklı kelimeler ve terimler de genel ağ (internet) kullanıcıları tarafından benimsenmektedir. Özellikle söyleşi programlarında birçok ağ kullanıcısının Türkçe yerine İngilizce yazışması ve İngilizce olan takma adlara daha fazla rağbet etmesi, bu sorunun başka bir boyutunu teşkil etmektedir. Bu programlarda kısaltmaların dahi İngilizce yapıldığını görmek mümkündür. Söz gelimi, *tamam* yerine *okay* ya da *ok*, *hoşça kal* yerine *bye*, *takma ad* yerine *nick* ya da *nickname*, *lütfen* yerine *please* ya da *pls*, (cinsiyet sorarken) *erkek* yerine *male*, *bayan* yerine *female* ya da *m/f?*... kullanılmaktadır. Ayrıca, tümüyle veya bir ölçüde Türkçeleştirildikleri hâlde İngilizce biçimleriyle bir arada kullanılmaya devam edilen sözcük ve sözcük öbekleri de genel ağda hâlâ kullanılmaktadır.

Örneğin;

Attachment	eklenti
Clickle-, klikle-,	tıkla-
Content advisor	içerik danışmanı
Domain name	alan adı
Firewall	güvenlik duvarı
Freeware	ücretsiz sürüm programı
News reader	haber okuma
News server	haber sunucusu
Nick name	takma ad / müstear
Home Page	ana sayfa
Port	kanal
Snail mail	salyangoz posta
Subdomain	alt alan
Web browser	web tarayıcısı vb.

Bazı Türkçe fiillerden yararlanılarak bileşik fiiller oluşturulmuş, İngilizce sözcüklere doğrudan -la-, -le- eki getirilerek de yeni fiiller türetilmiştir: *chatleşmek*, *download etmek*, *e-kart yapmak*, *e-mail almak*, *e-mail atmak*, *e-mail göndermek*, *invite yapmak*, *linke tıklamak*, *reply etmek*, *sörf yapmak*, *minimize etmek* vb.¹⁷ Elbette bu türden kullanımların yaygınlaşması, Türkçenin kirlenmesine yol açmaktadır. Bunlar gibi birçok yabancı kökenli sözcüğün dilimizde karşılığı olmasına rağmen maalesef genel ağ dilinde yabancı kökenli sözcükler tercih edilmektedir. Örneğin; sohbet etmek anlamına gelen *chat* sözcüğünden türetilmiş *chatleşmek* yerine *gevezelik etme*, *lâfazanlık etme*, *boşboğazlık etme*, *circırlık etme*, *çenesi düşme*, *çenesi düşük*, *dağdan bağdan söz etme*,

¹⁶ <http://www.hurriyetim.com.tr/haber/0,,sid~1@w~@tarih~2003-07-22-m@nvid~293541,00.asp>

¹⁷ "İnternette Türkçe Kullanımı", <http://www.dilimiz.gen.tr>

çenebazlık etme, sohbet etme, sohbeta dalma, tatlı tatlı sohbet etme, söyleşi yapma, çalçen, çalçenelik etme gibi arandığında daha başka şekilleri de bulunan Türkçede fiilleştirilebilecek pek çok ad vardır (Zülfikar 2004: 225).

Dildeki bu yabancılaşma yalnızca ağ ortamında değil, gündelik hayatımızın hemen hemen her köşesine yavaşça yerleşmeye başlamaktadır. Birçok kurum, kuruluş, iş yeri, mağaza isimlerinde bile dildeki bu yabancılaşmanın izlerine rastlamak mümkündür. Örneğin; özel bir bankanın reklâm filminde “*Kazanmak için backlemeyin*” ifadesi geçmektedir. Burada dikkati çeken husus, İngilizce bir kelimenin köküne Türkçe ekler getirilerek Türkçedeki başka bir kelimeyle çağrışım yapılmak istenmesidir. *Back*, İngilizcede *geri* anlamında kullanılan bir sözcüktür. Bu cümlede de *backlemeyin* sözcüğü, hem *gerilemeyin*, *geri gitmeyin* anlamında hem de *beklemeyin* anlamında kullanılmak istenmiştir. Yani her iki anlamın da izleyicinin zihninde bir çağrışım yapması amaçlanmıştır. Yine bunun gibi bir başka örneği, bir beyaz eşya firmasının reklâmında görmekteyiz. Reklâm sloganı olarak “*Tech tech değiştirin!*” seçilmiş ve altına da “*Tech İngilizcede teknoloji anlamına gelen kelimenin kısaltmasıdır*” şeklinde bir açıklama yazılmıştır. Burada da *Tech tech* ifadesi hem Türkçedeki *tek tek* ikilemesini hem de *teknolojiyi* çağrıştırmaktadır. Oysa bunun gibi çağrışımlar Türkçe unsurlar arasından seçilseydi, çok daha güzel olurdu diye düşünüyoruz. Kısacası, son zamanlarda dilimizde hızla artan yabancılaşmanın etkilerini azaltabilmek için Türkçeye gereken önemi vermeliyiz. Bilindiği gibi Türkçe yapısı bakımından eklemeli (bitişken) dillerdendir. Eklemeli dillerde yeni sözler üretmek çok daha kolaydır. Yeter ki yaygın köklerden işlek eklerle anlama ve işleve uygun yeni terimler, yeni sözler türetelim. Türetilen her söz, türetilen her terim, Türkçenin gelişmesini ve zenginleşmesini sağlayacaktır (Akalin 2002: 478,479). Nasıl ki İngilizcenin *computer* sözcüğü, dilimizde bu şekliyle değil de *bilgisayar* şeklinde kullanılıyorsa, diğer genel ağ (internet) ve bilgisayar terimleri de bunun gibi yaygınlaşabilir. Bunda da asıl önemli olan, toplumun büyük bir kesimi tarafından yeni türetilen Türkçe karşılıkların benimsenmiş olması ve yaygınlaşmış olmasıdır.

Kısacası, genel ağ ortamında kullanılan yabancı kelimelerin ya da terimlerin Türkçe karşılığını kullanmak, eğer o kelimenin ya da terimin dilimizde karşılığı yoksa yeni terimler ve düşünceler üretmeye çalışmak, yabancı kelimeyi aynen alıp kullanmaya tercih edilmelidir. Yabancı asıllı bir kelimenin dilimizde karşılığının bulunup bulunmadığından habersiz olup, o kelimeyi düşüncesizce kullanmanın duyarsızlıktan, özentiden ve yabancı dil hayranlığından başka bir nedeni olmasa gerekir.

Bilişim Terimleri Türkçe Olmalıdır

Terim; bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili bir kavramı karşılayan kelimedir. Eskiden terim, “*ıstılah*” adıyla adlandırılırdı. “*Çeşitli bilim dallarının, sanat ve meslek kollarının özel kelimeleri olarak tanımladığımız terim sözü, Lâtincede ‘sınır, son’ anlamına gelen terminus kelimesine benzetilerek derlemek fiilinin eski şekli olan termek fiilinden -im eki getirilerek türetilmiştir. Türk Cumhuriyetlerinde ise, bu terim Rusçadaki biçimiyle termin olarak kullanılmaktadır.*” (Zülfikar 1991: 20).

Her teknik alanın olduğu gibi bilişim dünyasının da kendine özgü terimleri vardır. Fakat Türkçe açısından baktığımızda, bilişim alanında diğer alanlara nazaran farklı bir husus söz konusudur. Bu farklılık da, bilişim dünyasında kullanılan terimlerin daha çok yabancı kaynaklı kelimelerden oluşmasıdır. Ayrıca bilişim teknolojisi, toplumun hemen hemen her kesimi tarafından kullanılmakta ve bu alanın terimleri daha geniş bir yayılma alanına sahip olmaktadır. Bu sebeple bilişim dünyasında ve özellikle genel ağda hemen her gün yeni bir terimle karşılaşmak mümkündür. Bu karşılaşılan terimleri olduğu gibi kabul etmek yerine bunların dildeki karşılıkları kullanılmalı, eğer dilde karşılığı yoksa bu kelimeleri karşılayacak yeni terimler türetilmelidir. Fakat şunu da belirtmek gerekir ki, böyle geniş bir yayılma alanı bulan bilişim teknolojisine terim üretmek oldukça zor ve çaba gerektiren bir iştir.

Terimlerin kendine özgü birtakım özellikleri vardır. Bunlardan biri, bir bilimsel kavrama tek karşılığın bulunmasıdır. Bunun dışında, terimlerin anlamları sabittir ve cümle içinde de olsa değişik anlamlarda kullanılamazlar. Ayrıca terimler, genellikle halkın söz varlığında yer almaz ama halk ağzında kullanılıp da sonradan terim özelliği kazanmış kelimeler vardır (Zülfikar 1991: 20,21). Ancak, özellikle bilişim sektöründeki terimleri bu son cümlede söylenenlerin dışında tutmakta fayda vardır. Daha önce de bahsettiğimiz gibi bilişim terimleri halk tarafından bilinmekte ve kullanılmaktadır.

Biz, teknolojinin ve bilişim sektörünün bütün alanlarındaki terimlerin Türkçe olmasından veya Türkçeleştirilmesinden yanayız. Çünkü “*aktarılan bilgiler, üretilen yeni düşünceler, ilerlemeler,*

buluşlar kelime ve terimlerle anlatılır. Durum böyle olunca eğitim ve öğretim amacıyla verilecek çeşitli bilgilerin, görüş ve düşüncelerin doğal olarak ana diline dayalı olması beklenir” (Zülfikar 1991: 24). Böylece terimlerin öğrenilmesi ve anlaşılması daha kolay olur. Bunun yanında yeni türetilen terimlerle dil daha da zenginleşeceği gibi yabancı etkilerden de bir nebze olsun arınmış olur. Fakat maalesef birçok yabancı kaynaklı terimin artarak dile girmesiyle bu terimlere Türkçe karşılık bulmakta oldukça geç kalınmıştır. Birçok terimin Türkçesi bulunamadığı veya teklif edilen karşılıklar yeterli olmadığından daha kolay bir yola gidilmiş ve bu terimlerin batı kökenli şekillerine başvurulmuştur.

Ana dili, kuşaktan kuşağa bilgi aktarımını sağlayan ve bir topluluğu millet yapan en önemli unsurdur. İnsan hayatındaki temel bilgiler, ana dili aracılığıyla öğrenilir. Öğrenmenin kalıcı olabilmesi için insan zihninde tasavvur edilen düşüncelerin, o kişinin kendi dilinde sözlere dönüşmesi gerekir. Evvelâ kişi, kendi diliyle düşünür, kendi diliyle öğrenir, kendi diliyle yazar. Bireyin ana dilinde okuduğu bir metinle, sonradan öğrendiği yabancı dille okuduğu bir metin anlaşılabilirlik bakımından oldukça farklıdır. Sadece genel ağda değil, gündelik hayatın bütün alanlarında günümüz Türk insanı, kendi diliyle yani Türkçeyle bilgi aktarımını gerçekleştirmektedir. Söz gelimi, hiç yabancı dil bilmeyen bir insanımız, bilgisayarın bir parçası olan “printer” sözcüğünü mü daha iyi kavrar yoksa “yazıcı” sözcüğünü mü? Elbette kendi dilinde türetilmiş bir bilgisayar terimi olan “yazıcı”yı. En azından bu terimin “yaz-” fiiliyle yapıldığını ve terimin karşılığı olan aletin bir şeyler yazdığını düşünür. İşte yukarıda bahsettiğimiz bireyin kendi diliyle düşünmesi, kendi diliyle öğrenmesi, kelimeler arasında bir çağrışım alanı oluşturmasıyla iç içedir. Bu nedenle genel ağ ve bilişim dünyasına mesafeli olan bir bireyin, bu alanlarda türetilmiş Türkçe bir terimi, yabancı bir terime nazaran anlayabilmesi ve kavrayabilmesi daha kolaydır. Bunun yanı sıra internete ve bilgisayara yeni başlayan kullanıcıların, bu alanlarla ilgili terimlerin işlevlerini öğrenmeleri de kolaylaşır. O hâlde Türkçe olarak türetilmiş genel ağ ve bilgisayar terimlerini kullanmakla bilgi aktarımı ve öğrenme daha da kolaylaşmaktadır. Ayrıca Türkçe terimler halk arasındaki ikili söyleyişi de önler. Meselâ; dizüstü (bilgisayar) karşılığı olmasaydı kimisi laptop, kimisi leptap vs. diyecekti. Oysa Türkçe olarak türetilmiş bir sözün tek söyleyişi vardır. Çünkü Türkçe, yazıldığı gibi okunan bir dildir. “*Yabancı kökenli terimin Türkçesini ‘Türkçede bu kelimeye karşılık bulunmaz, bu kavram Türkçe olarak ifade edilemez. Bulunan karşılık esas anlamı vermez’ gibi çeşitli sebepler ileri sürerek kullanmamak bir bakıma düşüncenin olgunlaşmasına, bilginin yayılmasına engel olmak demektir.*” (Zülfikar 1991: 25).

Terim türetmek oldukça önemli ve uzmanlık isteyen bir meseledir. Bu sebeple terim türetilirken bazı ölçütlerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Türetilen terimler ses, yapı ve anlam bakımından Türkçeye uygun olmalıdır. Örneğin, Türkçe bir terim türetilenirse, öncelikle o terimin ses özellikleri bakımından aranan koşulları yerine getirmesi gerekir. Yani bir terim, kök ve ek birleşmelerinde ünlü ve ünsüz uyumlarına uymalıdır. Bu durum, o terimin dilde tutunması ve benimsenmesi için önemlidir. Öte yandan Türkçe, ekler ve kökler açısından oldukça zengin bir dildir. Türetilen terim, işlek bir köke anlamlı ekler getirilerek yapılmalı ve karşıladığı kavramla mantıklı anlam ilişkisi kurmalıdır. Bilişim teknolojisinde çalışanlar ve Türk diline hassasiyet duyan bazı kişiler, *bilgisayar, çevirmeli ağ, çevirmeli bağdaştırıcı, çift tıklamak, donanım sürücüsü, sanal, yazıcı, sohbet odası, tarayıcı, yazılım, sürüm, bellek, sunucu, tasarım* vb. Türkçe terimleri dilimize kazandırmışlardır.

Türetilen Türkçe terimlerin yaygın olarak kullanılması elbette duyarlı, genel ağ ve bilgisayar kullanıcılarına bağlıdır. Günümüzde “computer” kelimesine “bilgisayar” diye bir karşılık bulmuşsak ve bu kelime, daha yaygın olarak kullanılıyorsa, bu durum Türkçeye duyarlı kullanıcıların sayesinde. Öyleyse, diğer Türkçe terimler için de aynı durum geçerlidir. O hâlde bize bu konuda düşen görev, türetilmiş Türkçe terimlere ve kelimelere yaygınlık kazandırmak olmalıdır. Böylece dilin söz varlığına yeni terimlerin, yeni sözcüklerin katılmasıyla birlikte hem bilgi aktarımı kolayca sağlanmış olacak hem de bilişim dünyasında dil kirlenmesinin önüne geçilecek ve Türkçe, bilişim terimleri açısından daha da zengin bir konuma sahip olacaktır.

Kaynaklar:

Akalın, Şükrü Halûk (2002), “Bitmeyen Tartışma Q, X, W...”, *Türk Dili*, 601: 6-13.

Akalın, Şükrü Halûk (2002), “Bilişim Türkçesi”, *Türk Dili*, 609: 472-481.

Akalın, Şükrü Halûk (2003), “Q Klavye Sorunu ve Bilgisayarlarda Türkçe Karakterler”, *Türk Dili*, 616: 353-356.

Karaağaç, Günay (2002), *Dil, Tarih ve İnsan*, Ankara: Akçağ yayınları.
Korkmaz, Zeynep (2003), “Türkiye Türkçesinde Yazı Diline Girmiş Günlük Yaşamla İlgili Alıntı Sözlük ve Ekler”, *Türk Dili*, 620: 118-127.
Köksal, Aydın http://www.dilimiz.gen.tr/makaleler/a_koksal_internet.html
Sağiroğlu, Şeref (2001), *Herkes İçin Etkili Bilişim*, Kayseri: Ufuk Kitabevi.
Sezgin, Fatin (2004), *Türkçede Batı Kaynaklı Kelimelerin Yoğunluğu*, Ankara: TDK yayınları.
Sinanoğlu, Oktay (2000), *Bir Nev-York Rüyası “Bye-Bye” Türkçe*, İstanbul: Otopsi yayınları.
Temelkuran, Ece (2001), “Alocum, Arıdan Çok Korktum!”, *Milliyet Gazetesi* (21 Temmuz), s.4.
TDK (2000), *İmlâ Kılavuzu*, Ankara: TDK yayınları.
TDK, *Yabancı Kelimelere Karşılıklar*, <http://www.tdk.gov.tr>
Zülfikar, Hamza (1991), *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*, Ankara: TDK yayınları.
Zülfikar, Hamza (2004), “Doğru Yazalım Doğru Konuşalım”, *Türk Dili*, 633: 220-227.
<http://www.dilimiz.gen.tr>
<http://www.hlst.sabanciuniv.edu/TL>
<http://dosya.hurriyetim.com.tr/harflerimiz>
<http://www.hurriyetim.com.tr/haber/0,,sid~1@w~@tarih~2003-07-22-m@nvid~293541,00.asp>

Örnek metinlerin alındığı ağ sayfalarının adresleri:

<http://www.eurasianet.org/resource/cenasia/hypermail/200005/0101.html>
<http://www.eurasianet.org/resource/cenasia/hypermail/200102/0029.html>
<http://www.milliyet.com.tr/ozel/isyasam/000716/haber/2.html>
<http://www.yenihayat.org/>
<http://www.fortunecity.com/skyscraper/memphis/1046/frp.htm>
http://www.sanalpsikolog.com/body_cocuk_psikolojisi.html
<http://www.deryarder.com/gaestebuch/eskikayitlar1.html>
<http://www.balkay.net/duvar.asp?syf=26>
<http://www.turkservers.com/forumlar.php3?forum=22&konuid=7>
<http://www.kanald.com.tr/v4exe/sms/index.asp?s=rumuzlar&rsn=144>